

PÓTCSELEKVÉS

Az önkényuralmi jelképek használatának büntetőjogi tilalmáról 1993, a Btk. e célból történt módosítása óta bebizonyosodott pótcselekvés volta. Az önkényuralmi jelképek különböző csoportok hátrányos megkülönböztetését, elüldözését, kiirtását is szimbolizálják, a magyar társadalomban pedig a mindezt határozottan elutasító szemlélet az elmúlt hét esztendő során nem erősödött. A legelrettentőbb példa a még liberális körökben sem ritka cigányellenesség. Ebben a helyzetben nyilvánvalóan elsősorban arra lenne szükség, hogy a demokratikus pártok és minden más szalonképes közvélemény-formáló erő egységesen lépjenek fel a kirekesztés bármely formája ellen. A zámolyi romák kálváriája is e közös, kultúra teremtő politika hiányát teszi egyértelművé. Nemhogy az elleplezhetetlen rasszizmus egységes elítélése nem történik meg, hanem a gyűlölködést erősítő nyilatkozatokhoz képest már-már a zavart hallgatás tűnik az ezredforduló Magyarországon lehetséges csúcsteljesítménynek. A liberális publicisztika pedig önmagában nehezen tudhatja megfordítani a közhangulatot.

A közszemléletet befolyásoló úgynevezett elit nagy része azonban láthatóan nem tartja feladatának az intolerancia elleni következetes politikát. Ebben a helyzetben különleges jelentősége van annak, hogy a Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága 2000 tavaszán 9:1 arányú szavazattal alkotmányosnak ítélte az önkényuralmi jelképek tiltásáról szóló büntetőjogi rendelkezést (14/2000. (V. 12.) AB határozat). Így a hatályos törvény értelmében továbbra is bűncselekmény többek között horogkeresztet vagy vörös csillagot festeni a házak falára. De a gyilkos rezsimiek történetével való öncsalás nélküli szembenézés, amit éppen a borzalmakat felidéző jelképek szabad használata is provokálhatna ki, érdeklődés hiányában továbbra is elmarad.

Jog és kultúra kölcsönhatásában az 1993-ban hozott törvény óhatatlanul az önfelmentést erősíti. Ki mondhatja, hogy nincs antirasszista politika Magyarországon, ha egyszer a legördögibb fajgyűlölő diktatúra, a nácizmus jelképeinek tilos használata? Talán azt kifogásolhatja valaki, hogy a magyar társadalomnak a XX. század diktatúráiban játszott saját szerepe máig feldolgozatlan?

Sokan a nyugati demokráciákban is létező idegengyűlöltre és a történelmi felelősség szintén nem ritka elkendőzésére hivatkoznak. A meggyökeresedtebb demokratikus rendszerekben azonban általában

széles koalíciók veszik fel a harcot a rasszizmussal, éppen azért is, mert a nyilvános viták során legalább valamelyest tisztázódott, hogy kinek mi volt a felelőssége a nácizmus rémtetteiben. Szinte közhely, hogy a volt kommunista országokban a valódi nyilvánosság hiányában a történelmi önismeret e munkáját nem lehetett elvégezni. Az 1980-as évek végétől bekövetkezett rendszerváltások után pedig már két csaknem egymást követő diktatúra önkritikus elemzésére lenne szükség. A tárgyilagos vita helyett azonban frusztrációból fakadó indulatok és az így újratermelődő gyűlölet a jellemzőek.

Ebben a helyzetben különösen fontos látnunk, hogy az önkényuralmi jelképek tilalma valójában ugyanazt a kérdést veti fel, mint a gyűlöletbeszéd megítélésének más esetei: szabad vitát akarunk a cenzúra hosszú évtizedei után a gyűlölködők nézeteiről is, szigorúan elítélve azokat, és megbélyegezve hirdetőiket, vagy a büntetőjog eszközeivel el akarjuk hallgattatni őket?

A közösség elleni izgatásról szóló, 30/1992. (V. 26.) AB határozat egyértelműen a szabad vita álláspontjára helyezkedett, ráadásul hangsúlyozta, hogy „a véleménynyilvánításhoz való jog a véleményt annak érték- és igazságtartalmára tekintet nélkül védi.” Az Alkotmánybíróság tehát nem csak a közvélemény formálásának eszközeként ítélte alkotmányosan védettnek a kirekesztő véleményeket, hanem önmagukban is, akkor is, ha a közbeszélgetés számára akár teljesen haszontalanok. A 14/2000-es határozat indokolásában mégis ezt olvashatjuk:

„Az alkotmány nem értéksemleges, az Alkotmánynak van értékrendje. Az alkotmányos értékrenddel összeegyeztethetetlen véleménynyilvánítást az alkotmány 61. §-a nem védi.”

A 30/1992-es határozat indokolása az uszítás tényállásának alkotmányosságával kapcsolatban említi az alkotmány értékrendjét. A 12/1999. (V. 21.) AB határozat pedig eredményében megerősítette e döntés érvelését: alkotmányellenesnek minősítette és megsemmisítette a Btk. 269. §-ának az 1996. évi XVII. törvénnyel történt kiegészítését, amely a gyűlöltre uszítón túlmenően büntetni rendelte azt is, aki „gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekményt követ el.” Az egyhangúan hozott döntés indokolásában az Alkotmánybíróság megállapítja, hogy „a már száz éve követett bírói gyakorlat szerint is csakis az uszítás foglalja magában azt a „bizonyos mérték” fölötti ve-

szélyt, amely a véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását megengedhetővé teszi.” Az indokolás szövege összefoglaló részében is hangsúlyozza, hogy az 1992-es határozat „a büntethetőség alkotmányos korlátját a gyűlöltre uszításban és nem általában a „gyűlölet keltésében” határozta meg. A gyűlölet keltésére alkalmas egyéb cselekmény büntethetősége nemcsak azért alkotmányellenes, mert leszállítja a korlátozhatóság [a véleménynyilvánítási szabadság korlátozhatósága] küszöbét, de meghatározatlansága miatt is.”

Bár a totalitárius jelképekkel kifejezett gyűlölködés lehetséges tényállásai egyáltalán nem feltétlenül határozottabbak és szűkebbek, mint a hasonló tartalmú, nem szimbolikus beszéd elképzelhető változatai, az önkényuralmi jelképekről szóló határozat indokolásában az Alkotmánybíróság mégis leszögezi: „Nyilvánvaló tehát, hogy az Abh-ban [a 30/1992. (V. 26.) AB határozatban] kifejtett elvek másképp alkalmazhatóak az ott elbírálnál szűkebb, határozottabb tényállások tekintetében, mint amilyen a jelen ügyben vizsgált tényállás is.”

Az önkényuralmi jelképekről szóló döntés indoklása nem csak határozottabbnak, és ezáltal az önkényes jogalkalmazásra kevesebb lehetőséget adónak tartja a náci és kommunista szimbólumok meghatározott használatának (terjesztésének, nagy nyilvánosság előtti használatának, közszemlére tételének) tilalmát, hanem a jelképes beszéddel kifejezett gyűlöletet kimondatlanul is fenyegetőbbnek értékeli, mint az 1992-ben alkotmányellenesnek ítélt gyalázkodást, vagy az 1999-ben alkotmányellenesnek ítélt egyéb, gyűlölet keltésére alkalmas cselekmény elkövetését:

„A szóban lévő jelképeknek minden korlátozás nélküli, nyilvános, szabad használata a jelen történelmi helyzetben az emberi személy méltóságát tisztelő, ezért a gyűlölet és az agresszió eszméit elítélő, a demokrácia értékei mellett elkötelezett minden személyt súlyosan sért, és különösen sérti a náciizmus és a kommunizmus üldözöttjeit.”

Nem zárható ki, hogy a szimbolikus pótcsелеkvés kultúrája befolyásolta nem egy alkotmánybírónk gondolkodását, hiszen csak a jelképekkel kifejezett gyűlölködés büntetőjogi elfojtása teljesen következetlen. Valóban úgy gondolja tizből kilenc taláros alkotmánybíró, hogy a holokauszt túlélőiben és rokonaikban vagy az áldozatok családtagjaiban kevesebb rossz érzést okoz egy rasszista szó, mint a Btk. 269/B. §-ában megnevezett rasszista szimbólumok? A 14/2000-es határozat indokolásából kitűnően igen:

„A múltban sérelmet szenvedett emberekben és ezek különféle közösségeiben a jelképeknek a Btk. 269/B. §-ában tiltott használata méltán fenyegetettség-érzetet, konkrét tapasztalatokon alapuló félelmet ébreszthet, hiszen a jelképek a totalitárius eszmékhez

kapcsolódó embertelenségek megismétlődésének rémét keltik fel.”

Nem nyilvánvaló, hogy vagy a totalitárius jelképeket és a más hasonló tartalmú kifejezéseket is tiltani kell, vagy mindkettővel szemben a szabad vita és az erőteljes, félreérthetetlen társadalmi elítélés eszközeivel kell felvennünk a harcot? A gyűlöletbeszéd tilalma, lehetséges, bár véleményem szerint helytelen választásként semmivel sem indokoltabb bizonyos szimbólumok, mint a szavak, vagy a véleménynyilvánítás számtalan egyéb formája esetében. Hiába tiltjuk be a nyilaskereszt használatát, ha cigányozni, zsidózni, vagy más csoportokat gyalázni közben szabadon lehet.

A gyűlölködés falra festett horogkereszttel, gyalázkodó falfelirattal, vagy bármely más módon kifejezve egyaránt visszataszító és számos érv felhozható a tilalma mellett a diktatúrák áldozatainak védelmétől a demokratikus vita stílusának megóvásáig. Az Alkotmánybíróság azonban 1992-ben, a rendszerváltás után a szabad vitát választotta, bízva a demokratikus közvélemény erejében. 1999-ben ezt a hagyományt folytatta, a 2000-ben az önkényuralmi jelképekről hozott döntés magyarázata tehát nem lehető fel pusztán az egy évtizedes magyar demokrácia szólásszabadság iránti kezdeti, a frissen kivívott szabadság érzetéből fakadó lelkesedésének sajnálatos, remélhetően csak átmeneti elapadásában.

A „gyűlölet felkeltésére alkalmas egyéb cselekmény” megfogalmazás szélessége és határozatlansága is hozzájárulhatott ahhoz, hogy az Alkotmánybíróság 1999-ben még az 1992-ben megkezdett úton ment tovább. Az önkényuralmi jelképek törvényben meghatározott használatának tilalma viszont éppen ellenkezőleg, a „gyűlölet felkeltésére alkalmas egyéb cselekmény” kitételnél szűkebb és határozottabb megfogalmazása révén a véleménynyilvánítási jog korlátozhatóbbá tétele irányába vitte az alkotmánybírók túlnyomó többségét. A totalitárius szimbólumok használatára vonatkozó tényállás speciálisabb volta azonban legfeljebb a jogbiztonság követelményét elégti ki, a véleménynyilvánításhoz való jog uszításon túli büntetőjogi korlátozhatóságát viszont nem indokolja. Az utóbbihoz arra volt szükség, hogy tizből kilenc alkotmánybíró a 30/1992-es határozat szemléletétől alapvetően eltérő megközelítést kövessen, és a 14/2000-es döntés indokolásában az önkényuralmi jelképek tilalmán túlmenően is átértékelje a gyűlöletbeszéd büntetőjogi megítélését:

„...Magyarország történelmi tapasztalatai, és az alkotmányos értékeket fenyegető az a veszély, amelyet ma még az elmúlt diktatúrák ideológiáin alapuló tevékenységeknek a nyilvánosságban való megjelenése jelenthet a magyar társadalomra, meggyőzően, ob-

jektíve és ésszerűen igazolják e tevékenységek tiltását és a büntetőjogi eszközökkel való fellépést; a véleménynyilvánítási szabadságnak a Btk. 269/B. § (1) bekezdésében megjelenő korlátozása a történelmi háttér fényében nyomós társadalmi szükségletre adott válasznak tekintendő.”

Ez világos beszéd. A 30/1992. (V. 26.) AB határozat szabad vitában megvalósuló társadalmi öntisztulást szükségesnek tartó alapvetését figyelmen kívül hagyva, az alkotmánybírók többsége a 14/2000-es döntés megszavazásakor úgy gondolta, hogy „az elmúlt diktatúrák ideológiáin alapuló tevékenységek” száműzendők a nyilvánosságból. Eszerint a társadalom nem képes szembenézni a múltjával, a fájó és szégyenteljes történelmi tapasztalatokkal és – az uszítás kivételével a büntetőjog közbelépése nélkül – kellő erővel elítélni, illetve a polgári jog eszközeivel szankcionálni a különböző csoportokat sértő véleménynyilvánításokat.

Valójában azonban abból, hogy a 30/1992. AB határozat társadalmi öntisztulást szükségesnek tartó álláspontja az ezredfordulóig nem vezetett a gyűlölködő, kirekesztő nézetek széles körű elítéléséhez, nem következik az, hogy a határozat következő mondatai érvényüket veszítették volna: „Politikai kultúra és egészségesen reflektáló közvélemény csakis öntisztulással alakulhat ki. Aki tehát gyalázkodik, magát bélyegzi meg, s lesz a közvélemény szemében „gyalázkodó”. A gyalázkodásra bírálókat kell, hogy feleljen. E folyamatba tartozik az is, hogy számolni kelljen magas kártérítésekkel. Büntetőjogi büntetésekkel azonban nem a közvéleményt és a politikai stílust kell formálni – ez paternalista hozzáállás –, hanem más jogok védelmében az elkerülhetetlenül szükséges esetben szankcionálni.”

A büntetőjogi tilalom azt a káros látszatot keltheti, hogy tettünk valamit a totalitárius szimbólumok által kifejezett undorító nézetek ellen, pedig azok egyértelmű elutasítását semmi nem pótolhatja. A közösség elleni uszításról szóló 30/1992-es határozatból az következett volna, hogy a nem uszító, hanem „csak” gyalázkodó szavakhoz hasonlóan a tömeggyilkosságokat idéző jelképek is használhatóak, és az így kifejezett visszataszító véleményekre sem a tiltás, hanem az egyöntetű és határozott társadalmi elítélés a legmegfelelőbb válasz. Az Alkotmánybíróság szerint azonban az önkényuralmi jelképek használatával kapcsolatban tiltott magatartások a közösség elleni izgatásról szóló határozat megállapításaihoz képest „más vizsgálati, értékelési szempontok figyelembevételét

is szükségessé teszik.” Ennek meggyőző magyarázatával az Alkotmánybíróság viszont adós marad, így a 14/2000. AB határozat részét képezi azon következőkben jelzett tendenciának, amelyet Halmai Gábor elemez az Alkotmánybíróság véleménysszabadsággal kapcsolatos gyakorlatát vizsgáló tanulmányában.

A rendszerváltást követő, a frissen megnyert szabadság mámorától lelkesült években az Alkotmánybíróság határozatai a korszellemet tükrözve a kifejezési szabadságot tágították, nagyban hozzájárulva a szólásszabadság érvényesítéséhez. A vélemény szabadságát kevésbé tisztelő ezredfordulós Magyarországon, az önkényuralmi jelképek tilalmáról szóló 14/2000. AB határozatban és a közmédia kuratóriumairól szóló 22/1999. (VI.30.) AB határozatban azonban könyörtelenül kiütközik a 30/1992-es és a 37/1992-es határozatok következetlensége, illetve az előbbinek elsősorban a kifejtetlensége. Csak remélni lehet, hogy a közhatalmat gyakorló személyek és más közszereplők bírálhatóságáról szóló 36/1994. (VI. 24.) AB határozat nem jut ugyanerre a sorsra, ha a közszereplőket illető

kritikus állításokkal kapcsolatos, jelenleg a potenciális bírálókat sújtó és így gyakran feltehetően elbátorlaltató bizonyítási teher megfordításának kérdése egyszer az alkotmánybírók asztalára kerül.

A 37/1992. (VI. 10.) AB határozat indokolásában fontos elveket fogalmazott meg a közmédia függetlenségének biztosítása céljából, és alkotmányellenesnek ítélte a Magyar Televízió és a Magyar Rádió feletti kormányfelügyeletről szóló 1074/

1974. minisztertanácsi határozatot, mégsem semmisítette meg azt, mondván, hogy az alkotmányellenes felügyelet is jobb, mint a felügyelet teljes hiánya. A 22/1999-es alkotmánybírói határozatból ez a sajátos logika köszönt vissza, amikor az alkotmánybírók szűk többsége úgy ítélte meg, hogy a Magyar Televízió kuratóriumának kizárólag kormánypárti jelöltekből választott elnöksége is jobb, mint az intézmény felügyeletének hiánya, holott a 37/1992-es határozat szerint bármely politikai vagy más csoport közmédiára gyakorolt meghatározó befolyása alkotmányellenes.

A közösség elleni izgatásról szóló 30/1992-es határozat, bár távolról sem olyan mértékben ellentmondásos, mint a közrádió és a köztelevízió felügyeletéről szóló 37/1992. AB határozat, mégis magában hordozta annak a lehetőségét, hogy a későbbiekben zavarossá váljon a határ az alkotmányosan büntetőjogilag tiltható és nem tiltható gyűlölködő véleménynyilvánítások között. Miközben alkotmányellenesnek ítélte és

megsemmisítette a gyalázkodás tényállását, a döntés indokolásában mégis úgy fogalmazott, hogy „a községek méltósága a véleménynyilvánítási szabadság alkotmányos korlátja lehet. Nem zárja ki tehát a határozat azt, hogy arról a törvényhozó akár a gyűlöletre uszítás tényállásán túlmenő büntetőjogi védelemmel is gondoskodjék.” Ráadásul a döntés részben a köznyugalom megzavarásából vezette le a véleménynyilvánítás büntetőjogi korlátozhatóságát, és nem tette eléggé világossá, hogy hol húzódik a határ az alkotmányosan büntetőjogilag nem büntethető, illetve büntethető gyűlöletbeszéd között. Az indokolás a következőképpen érvel:

Az uszítás „olyan veszélyt hordoz egyéni jogokra is, amelyek a közvetlen tárgyként szereplő köznyugalomnak olyan súlyt adnak, hogy a véleményszabadság korlátozása szükségesnek és arányosnak tekinthető. Nem csupán a köznyugalom megzavarásának intenzitásáról van szó, amely egy bizonyos mérték fölött („clear and present danger”) igazolja a szabad véleménynyilvánításhoz való jog korlátozását. Itt az a döntő, hogy mi került veszélybe: az uszítás az alkotmányos értékrendben [a véleménynyilvánítás szabadságához hasonlóan] szintén igen magasán álló alanyi jogokat veszélyeztet.”

Az Egyesült Államok Legfelsőbb Bírósága által alkalmazott híres mérce, a közvetlen és nyilvánvaló veszély fogalma tehát megjelenik a határozat indokolásában, de első olvasásra nem egyértelmű, hogy az mire vonatkozik. A szöveg alaposabb elemzésével azonban kimutatható az előbbieken idézett mondatok értelme. Ha a köznyugalom megzavarása bekövetkezik, akkor a köznyugalom megzavarásának veszélyéről már bajosan lehet beszélni, ezért valójában – bár a határozat a köznyugalom megzavarásáról szóló mondatban használja a közvetlen és nyilvánvaló veszély mércéjét, hangsúlyozza viszont, hogy a döntő az egyéni jogok veszélyeztetése – a köznyugalom megzavarásának részeként fenyegetett alanyi jogoknak kell közvetlen és nyilvánvaló veszélybe kerülniük ahhoz, hogy az uszítás alkotmányosan tiltható tényállása megvalósuljon.

Az 30/1992-es határozat szerint szükségesnek ítélt – valóban nélkülözhetetlen – esetenkénti mérlegelés csak így állapíthatja meg, hogy egy gyűlölködő kifejezés a véleményszabadság korlátozását indokoló mértékben megzavarta-e a köznyugalom, azaz egyéni jogok is veszélybe, meghozza közvetlen és nyilvánvaló veszélybe kerültek-e. Pusztán a köznyugalom megzavarását vizsgálva nem lehetne megállapítani a gyűlöletbeszéd büntetőjogi határait, hiszen ha az egyéni jogok közvetlen és nyilvánvaló veszélyeztetését nem szabnánk a véleményszabadság korlátozásának feltételül, akkor például egy település „köznyu-

galmát” nem megzavaró, bevett cigányozást védhetne a szólás szabadságához való jog, a romák nem roma többséget felkavaró választát viszont nem.

Az 14/2000-es alkotmánybíróági határozat azonban sajnálatos módon nem alkalmazza a 30/1992-es határozatban nem kellőképpen világosan, de a fentiek szerint végső soron mégis egyértelműen meghatározott mércét. Ehhez az alapvető következetlenséghez képest már csak ráadás az, ami a 14/2000-es döntés indokolásának III./4. pontjában olvasható. A diszkriminációt tiltó alkotmányi rendelkezés (70/A. § (1) bekezdés) különböző önkényuralmi jelképek tialmával való összefüggését vizsgáló szövegrészben ezt olvashatjuk: „...a Magyar Köztársaság törvényhozása kezdettől fogva mindmáig együtt kezelte az e rendszerek [az önkényuralmi rendszerek] által elkövetett jogtalanságokat, legyen szó akár [...] az életük-től és szabadságuktól politikai okokból jogtalanul megfosztottak kárpótlásáról...”

A továbbiakban az Alkotmánybíróság idézi egy saját korábbi határozatát (22/1996. (VI. 25.) AB határozat) is: „[N]incs semmi szükség és – az okozott sérelemre épülő kárpótlási rendszerben – jogi lehetőség sem arra, az egyébként is kivihetetlen és az emberi méltósággal ellentétes összevetésre, hogy pl. a náci haláltáborban elszenvedett halálért más kárpótlás járhatna, mint a szovjet lágerben, vagy az AVH pincéjében megölt ember életéért.”

E mondatokkal szemben le kell szögezni a szégyenletes tény, hogy a holokauszt áldozatainak a rendszerváltáskor még élő idős hozzátartozói közül sokan már meg sem érhették, mire az őket érintő kárpótlási törvény megszületett, addig pedig olyan határozatokkal utasították el kárpótlási kérelmüket, hogy családtagjuk nem a magyar hatóságok közreműködésével vesztette életét. Az orwelli hazugság szép példáját adó eljárások után aztán kiderült, hogy nincs elég pénz a holokauszt áldozatainak hozzátartozóit a kommunizmus áldozatainak hozzátartozóival azonosan kárpótolni, az így végül mégiscsak meglehetősen megkülönböztető szabályozás alkotmányosságának megítélése az Alkotmánybíróságra var. Most már persze még nehezebb lesz az 1990-es évek átgondolatlan kárpótlási törvényhozása okozta bajt orvosolni, mint amilyen nehéz lett volna már az 1990-es évek elején is a két XX. századi diktatúra magyarországi áldozatainak kárpótlására megfelelő, méltányos elképzelést kialakítani. A kárpótlás enyhén szólva is ellentmondásos szabályozásával és gyakorlatával szemben a 30/1992-es határozat által szükségesnek tartott társadalmi öntisztulás éppen annak belátását is jelentené, hogy a magyar társadalomnak a történelemből kitörölhetetlen felelőssége volt százezrek kiméletlen elpusztításában, és elsőrendű kötelességünk minden

lehetséges módon biztosítani a túlélőket és az áldozatok hozzátartozóit, hogy Magyarországon soha többet semmiféle diszkrimináció nem érhet senkit.

A rasszizmus és az intolerancia bármely más formájának egyértelmű, újra és újra elismételt, határozott elítélése minden jelentős közvélemény-formáló csoport és személy által, a történelemmel való tárgyilagos és önkritikus szembenézés, a többségitől eltérő kultúrák iránti tisztelet és érdeklődés felkeltése, mindebben az oktatás és a média erőteljes szerepvállalása helyett kényszeres öngazolással és pótcelekvésként néhány jelkép bizonyos használatának a betiltásával nem sokra megyünk.

A tolerancia normáit érvényesíteni törekvő demokratikus országok közösségének Magyarországról alkotott véleményét is nagyban befolyásolhatja, hogy képesek vagyunk-e valóban nyitott és egészséges kultúrájú társadalmat teremteni. Ez mégis másodlagos ahhoz képest, hogy nekünk magunknak kell olyan mércét állítanunk magunk elé, amely a magyar történelem legjobb, befogadó hagyományaiból és a legalapvetőbb erkölcsi normákból következik.

A jog kultúrát befolyásoló szerepe meglehetősen korlátozott, mégsem mindegy, hogy az Alkotmánybíróság határozataitól is nagymértékben függő tartalmú hatályos jogi normák milyen hatással vannak a magyar demokrácia közvéleményének alakulására. Az önkényuralmi jelképek tilalmát fenntartó 14/2000-es határozat a nyilvános vitát gyengíti, és szándékolatlanul is hozzájárulhat ahhoz, hogy a gyűlölködők véleményére elsősorban továbbra sem a kellő erejű társadalmi fellépés

lesz a válasz. Közben azzal is számolnunk kell, hogy a 14/2000-es döntés e feltételezhető hatását tekintve a 22/1999. AB határozat szintén a társadalmi párbeszédet, és egyúttal a gyűlölködés elleni fellépés lehetőségét szűkíti, gyakorlatilag jóváhagyva a közbeszélgetés, a demokrácia és az emberi jogok egyik legfontosabb fórumának, illetve közvetítőjének, a közmédiának az ellehetetlenítését.

E szomorú helyzetben sem szabad lebecsülni azonban azt, hogy a szólásszabadság eszméje az önkényuralmi jelképekről szóló 14/2000. AB határozat meghozatalakor is nagyszerű megfogalmazást nyert Kukorelli István különvéleményében, amely méltó az Alkotmánybíróság vélemény szabadságot érintő döntéseinek legjobb részeihez. A különvélemény kötelező olvasmány minden demokratának, ezért itt befejezésként csak három mondatát idézem: „A [többségi] határozat szerint Magyarország

A JOG KULTÚRÁT BEFOLYÁSOLÓ SZEREPE MEGLEHETŐSEN KORLÁTOZOTT, MÉGSEM MINDEGY, HOGY AZ ALKOTMÁNYBÍRÓSÁG HATÁROZATAITÓL IS NAGYMÉRTÉKBEN FÜGGŐ TARTALMÚ HATÁLYOS JOGI NORMÁK MILYEN HATÁSSAL VANNAK A MAGYAR DEMOKRÁCIA KÖZVÉLEMÉNYÉNEK ALAKULÁSÁRA.

sajátos történelmi múltja szükségessé tesz alapjogbeli korlátozásokat, így a történelmi körülményekkel indokolható az is, hogy az állam büntetéssel fenyegeti az önkényuralmi jelképek használóit. Magyarország huszadik századi történelme, a náci és a kommunista rémtettek emléke ennek éppen az ellenkezőjét indokolhatja: a vélemény szabadság a demokrácia egyik legfőbb védelmezője, ezért maga is kü-

lönleges védelmet érdemel. [...] A szólásszabadság korlátozásával sehol sem sikerült megfékezni a totalitárius eszmék terjedését, ahol pedig az antidemokratikus erők hatalomra kerültek, nem a vélemény szabadság segítette őket uralomra.”